

Handelingswijzer onderwijs op afstand

Met de verlenging van de scholensluiting wordt de kwaliteit van *onderwijs op afstand* steeds belangrijker. Na de eerste sprint zijn we *voorbij de start, maar nog niet aan het einde van het begin*. Het komt er voor het onderwijsveld op aan hoe we in gezamenlijkheid de marathon gaan lopen. We staan voor een grote pedagogische- en didactische uitdaging. Waar veel scholen gestart zijn met herhaling, is aanbieden van nieuwe lesstof nu noodzakelijk. In deze handelingswijzer doen we enkele krachtige suggesties om het onderwijs zo goed mogelijk voortgang te laten vinden.

Vooropgesteld: onderwijs op afstand wordt nooit zo effectief als onderwijs binnen de schoolmuren. Het belangrijke aspect van ons vak verdwijnt: lesgeven in directe interactie met leerlingen.

Deze handelingswijzer is opgedeeld in drie delen. De kwaliteitsstandaard op schoolniveau, pedagogische beschikbaarheid op groepsniveau en het vormgeven van een krachtige instructie.

Kwaliteitsstandaard op schoolniveau

Een krachtige inrichting van onderwijs op afstand begint bij het creëren van uniformiteit op schoolniveau. Hier is een belangrijke taak weggelegd voor de schoolleider. Juist nu het voor leraren niet mogelijk is live met elkaar te overleggen is afstemming belangrijker dan ooit. Door als team gezamenlijk op te trekken wordt voorkomen dat leerlingen thuis het verschil merken tussen online-vaardigheden of bereikbaarheid van leraren.

Maak duidelijke keuzes in:

- **doelgericht versus toolgericht**
- **de balans tussen synchroon en asynchroon lesgeven**
- **de beschikbaarheid van leraren**
- **het monitoren van leerlingen**

Universitair hoofddocent onderwijspsychologie Gino Camp beschrijft het verschil in doelgericht- en toolgerichtheid. Er is een groot aanbod online tools beschikbaar om onderwijs op afstand vorm te geven. Het kan aantrekkelijk zijn hier gebruik van te maken, tegelijkertijd blijkt uit onderzoek dat dit ten koste kan gaan van kwaliteit, omdat het de focus van leraar en leerling wegneemt.

Richt op het lesdoel en blijf bij de essentie zegt ook professor Paul Kirschner.

‘Met een digitaal klassenbezoek vergroot je uniformiteit en kwaliteit’

Digitaal klassenbezoek

Stel een kernteam samen om zo de ontwikkeling van onderwijs op afstand aan te sturen en te monitoren. Daarbij kan gedacht worden aan brainstormsessies met enkele leraren over een specifiek onderwerp, tussentijdse evaluaties d.m.v. een enquête en voor de schoolleider een digitaal klassenbezoek. Het digitale klassenbezoek, met als doel het vergroten van uniformiteit en kwaliteit, is cruciaal om zicht te krijgen op de manier waarop leerlingen op dit moment onderwijs krijgen. Participeer niet, houdt camera en microfoon uit, en stel een leraar vooraf altijd op de hoogte. De input vanuit deze bezoeken wordt meegenomen in de wekelijkse sessies met het gehele team. Een van de belangrijke standaarden om te monitoren is de balans tussen synchroon (live) en asynchroon (opgenomen) lesgeven.

‘Synchroon en asynchroon onderwijs hebben voor- en nadelen. De kracht zit in het vinden van de balans en het teambrede gesprek hierover’

Synchroon lesgeven

Het grote voordeel van synchroon onderwijs is de grotere sociale betrokkenheid. Doordat deze vorm het meest lijkt op de reguliere manier van lesgeven is het mogelijk te reageren op opmerkingen en vragen van leerlingen. De afstand tot de leerling voelt kleiner en de leraar is in staat feedback te geven. Omdat synchroon onderwijs op afstand (door respons leerlingen) langer kan duren dan vooraf de bedoeling was kan het lastig zijn de aandacht vast te houden. Omdat het soms niet voor alle leerlingen mogelijk is (tegelijkertijd) online te komen is het belangrijk de synchrone les op te nemen, zodat deze later teruggekeken kan worden. Let erop dat alleen de leraar en het *schoolbord* wordt opgenomen. Synchroon lesgeven is het meest effectief bij maximaal zes deelnemers.

Handelingswijzer onderwijs op afstand

Asynchroon lesgeven

Asynchroon onderwijs op afstand is eenvoudiger vorm te geven, omdat het vooraf opgenomen en klaargezet kan worden. De leerlingen kunnen op een zelfgekozen tijdstip de instructie volgen. Doordat elke leerling de instructie op een ander moment volgt is het belangrijk op een andere manier feedback aan leerlingen te geven en vragen te beantwoorden. Bijvoorbeeld via de mail of een digitaal prikbord. Asynchroon onderwijs is op langere termijn minder effectief omdat de (sociale) betrokkenheid minder groot is. Het vraagt een zeer hoge mate zelfdiscipline van leerlingen.

Zowel synchroon als asynchroon onderwijs hebben voor- en nadelen. Het is de kunst een balans te vinden en hier teambreed discussie over te voeren en afspraken over te maken. Zo kan een rekeninstructie asynchroon gestart worden, gevolgd door een synchrone verlengde instructie met kleine groepjes. Ook contactmomenten met de klas vinden vanzelfsprekend synchroon plaats. Onderwerpen waarvan sterk beeldmateriaal beschikbaar is, denk aan de zaakvakken, lenen zich weer beter voor asynchroon onderwijs.

Tips voor onderwijs op afstand

Alle instructies en mededelingen via één eenvoudig platform delen.
Wees duidelijk wat je met deze activiteit wil bereiken. Laat de activiteiten doelgericht zijn.
Wees op bepaalde tijden online.
Specificeer verwachtingen richting leerlingen. Werk met bijvoorbeeld checklists/planningen.
Leerkrachten maken opdrachten en instructie video's die leerlingen in eigen tijd kunnen bekijken en uitvoeren of in kleine groepjes 'live' instructie geven.
Geef expliciete instructie. Geef stappenplannen/ neem korte instructievideo's op.
Gebruik tools die je al kent om interactie te bevorderen.
Less is more. Prioriteer wat je wil overdragen en wees realistisch wat mogelijk is.

Vrij vertaald naar: Alison Yang Online Teaching

'Om de pedagogische taak van een leraar te waarborgen is dagelijkse beschikbaarheid van belang'

Pedagogische beschikbaarheid op groepsniveau

Het monitoren en beschermen van het welbevinden van leerlingen is een wettelijke taak van elke school. Nu leerlingen niet meer fysiek aanwezig zijn is het monitoren van welbevinden ingewikkelder geworden. Groepsdynamiek gaat, zeker bij oudere leerlingen, door via onderling appcontact. In een poging de pedagogische taak van een leraar zo goed mogelijk te waarborgen is dagelijkse beschikbaarheid van de groepsleraar van belang. Zo heeft de leerling altijd mogelijkheden om vragen te stellen en het geeft de leraar bovenal de gelegenheid betrokkenheid bij les en persoon te tonen. Zowel groeps gesprekken als gesprekken in kleinere setting en op individueel niveau, helpen daarbij. Pedagoog Kees van Overveld benadrukt te letten op leerlingen die niet ontspannen overkomen, geef daar meer aandacht aan in de vorm van chat of videogesprek. Een thuissituatie is voor een leraar niet direct te veranderen. Focus daarom met de leerling op de zelfmanagementtechniek verbale zelfpraak. Leer de leerling gebruik te maken van zijn *innerlijke stem*. Door met zichzelf te praten is een leerling in staat zijn gedrag en gevoel eenvoudiger bij te sturen. Geef leerlingen tijdens het gesprek concrete voorbeelden. Denk daarbij aan zinnestjes als: 'tel tot tien, wordt rustig, loop weg'. Doordat een leerling zijn innerlijke stem gebruikt is het eenvoudiger afstand te nemen in lastige situaties. Soms zijn daarmee conflicten te voorkomen. Uiteindelijk kan je de leerling helpen de volgende vraag te onderzoeken: hoe kom je weer tot rust zodat je helder kunt nadenken? (naar: Kees van Overveld).

Vormgeven van een krachtige instructie

Om een krachtige instructie op afstand vorm te geven zijn een aantal zaken van belang:

- *Blijf bij de essentie* – herhaal zoveel mogelijk, want wat je herhaalt vergeet je niet.
- *Kader de leerstof in een groter geheel* – zorg voor mentale kapstokken die helpen structuur aan te brengen tijdens het leerproces.

Handelingswijzer onderwijs op afstand

- Verwijs naar relevante voorkennis die lln. zelf kunnen opzoeken – welke bronnen kunnen ze raadplegen als ze vastlopen tijdens het verwerken van de leerstof.
- Werk expliciet en doelgericht – zie de vier stappen EDI op afstand zoals hieronder beschreven.
- Spreid de oefening in de tijd – verspreidt nieuwe leerstof over langere tijd en verdeel het in korte momenten.
- Bied denktijd en zorg dat alle leerlingen nadenken over je vragen door willekeurige beurten te geven

(Naar: Surma, Vanhoywegen, Sluijssmans, Camp, Muis, Kirschner, Wijze lessen, Ten Brink Uitgevers)

Een effectieve directe instructie op afstand kent vier aandachtsgebieden (Schmeier, 2020).

Als een leraar antwoord kan geven op onderstaande vragen voordat de les start, vergroot dat de effectiviteit en de kans op een geslaagde les.

1. Hoe leer ik ze dat?

- Gebruik een (digitaal)bord
- Werk voorbeelden langzaam uit

Door voorbeelden stap voor stap uit te werken, vergroot je het begrip en de betrokkenheid bij leerlingen. Deze techniek is ook goed te gebruiken bij zaakvakonderwijs. Laat kennis langzaam (visueel) ontstaan, juist nu er alleen digitaal contact is.

2. Hoe zorg ik dat ze leren?

- Laat leerlingen meeschrijven
 - Laat ze jouw voorbeelden verklaren
- Gebruik pen en papier tijdens onderwijs op afstand. Het helpt leerlingen om de concentratie te vergroten en rustiger te werken. Vraag leerlingen om jouw voorbeelden te verklaren en stel vragen. Doe dit ook als video's vooraf zijn opgenomen. Geef denktijd en geef, bij synchroon onderwijs, willekeurige beurten.

3. Hoe weet ik of ze leren?

- Stel veel vragen over wat je zojuist hebt onderwezen, laat leerlingen voorbeelden uitwerken of hun antwoord op een later moment mailen

4. Wat wil ik ze leren?

- Beperk de hoeveelheid werk en werk doelgericht.
- Deel de doelen met leerlingen en ouders. Zorg voor eenduidige communicatie en probeer deze te bundelen.

Toetsen op afstand

Begin bij het doel: inzicht krijgen of de leerling de leerstof begrijpt. Laat de gebruikelijke manier van toetsen los. Het is erg lastig om te bepalen of leerlingen hulp krijgen tijdens het maken van een toets. Bedenk daarom varianten zoals vragen stellen die inzicht vergen of laat leerlingen een portfolio of online presentatie maken.

Het lerarencollectief publiceert onder de naam *beter thuis in afstandsonderwijs* regelmatig nieuwe video's. Verschillende adviseurs van Expertis hebben een bijdrage geleverd waaronder Marcel Schmeier over EDI op afstand en Marita Eskens over technisch lezen. <https://lerarencollectief.nl/collectief-in-vakmanschap-beter-thuis-in-afstandsonderwijs/>

Zoekt u onderwijskundig advies om de effectiviteit van uw afstandsonderwijs te vergroten? Neem contact op met Expertis onderwijsadviseurs voor o.a. scholing in didactiek bij afstandsonderwijs.

Handelingswijzer onderwijs op afstand

Geraadpleegde bronnen

- de Wit, M. (z.d.). *Onderwijs op afstand – bronnen – Academia Business College*. Geraadpleegd op 6 april 2020, van <https://academicabusiness.college/onderwijs-op-afstand-bronnen/>
- Het Lerarencollectief. (2020). *Sociaal-emotioneel leren op afstand - Kees van Overveld* [Videobestand]. Geraadpleegd van https://www.youtube.com/watch?v=UldNKy3K6-Q&feature=emb_logo
- Hollingsworth, J., & Ybarra, S. (2015). *Expliciete directe instructie* (11de editie). Huizen, Nederland: Pica.
- Kirschner, P. (2020, 3 april). *Wijze lessen in moeilijke tijden*. Geraadpleegd op 6 april 2020, van https://www.kirschnered.nl/posts/wijze_lessen_in_moeilijke_tijden
- Lerarencollectief. (2020a). *Expliciete Directe Instructie op afstand - Marcel Schmeier* [Videobestand]. Geraadpleegd van https://www.youtube.com/watch?v=m8Oo_82oN_k&feature=youtu.be
- Lerarencollectief. (2020b). *Risico's en kansen van digitaal onderwijs - Gino Camp* [Videobestand]. Geraadpleegd van <https://www.youtube.com/watch?v=FEOZQpCThYk&feature=youtu.be>
- Schmeier, M. (2020). *Blog EDI bij onderwijs op afstand*. Geraadpleegd van <https://files.sgbsg.nl/lerarencollectief/uploads/2020/03/26142724/Blog-EDI-bij-afstandsonderwijs-Marcel-Schmeier.pdf>
- Surma, T., & Kirschner, P. (2019). *WIJZE LESSEN* (1ste editie). Geraadpleegd van https://www.ou.nl/documents/846784/0/Wijze_Lessen_digitaal_160919.pdf/53ce9ca8-c213-ebc6-d674-ac24f78596ef
- van der Spoel, I. (z.d.). *Gratis E-book*. Geraadpleegd op 6 april 2020, van <https://www.todaysteachingtools.com/free-ebook.html>
- van Overveld, K. (2017). *Sel* (1ste editie). Huizen, Nederland: Pica.
- Veldhuis, P. (2020, 3 april). *Online-onderwijsexpert: 'Het is ontzettend belangrijk dat ouders zeggen: kom op, we gaan aan de slag'*. Geraadpleegd op 6 april 2020, van <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/04/03/online-onderwijsexpert-het-is-ontzettend-belangrijk-dat-ouders-zeggen-kom-op-we-gaan-aan-de-slag-a3995809>
- Yang, A. (2020, 11 maart). *Online Teaching: Do This, Not That*. Geraadpleegd op 6 april 2020, van <https://alisonyang.weebly.com/blog/online-teaching-do-this-not-that>